

تحلیل استنادی و روابط هم‌نویسندگی مقاله‌های مجله‌ی

علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

(مورد مطالعه: شماره‌ی ۱ تا ۲۰)

حمید احمدی^{۱*}، علی سلیمی^۲، لادن فتحی^۳

۱- دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران

۲- دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه رازی کرمانشاه

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی پیام نور مشهد

hamid_ahmadi@razi.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۲/۰۷

چکیده:

هدف از پژوهش پیش‌رو، بررسی وضعیت کمی مقاله‌های «مجله‌ی علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی» به‌منظور شناسایی رفتارهای استنادی و روابط هم‌نویسندگی با استفاده از روش علم‌سنجی است. نتایج این پژوهش، نشان داد به‌دلیل استنادنشدن به مقاله‌های مجله، ضریب تأثیر مجله، بسیار پایین است. همچنین یافته‌ها نشان داد ۱۳٪ از نویسندگان، بیش از ۴۰٪ مقاله‌ها را به نگارش درآورده‌اند که «قانون لوتکا» تاحدودی در این پژوهش، مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین در مقاله‌های این مجله، ۳۶۸۱ استناد داده شده که میانگین ۱۸۴ استناد برای هر شماره، محاسبه و به‌طور میانگین برای هر مقاله ۲۲/۰۴ استناد برآورد شده است. پرجام‌ترین منابع، متون مرجع و معروفی چون: قرآن الکریم، لسان العرب، و فیات الاعیان و انبا ابنا الزمان، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، الجامع فی تاریخ الادب العربی و الفهرست بودند. در نگارش مقاله‌های این مجله، ۱۸۳ نویسنده حضور دارند. از این تعداد ۷۶٪ مقاله‌ها به‌صورت انفرادی نوشته شده است؛ به‌همین دلیل، ضریب همکاری نویسندگان در سطح پایینی قرار دارد. درکل، براساس مقاله‌های این مجله، که نمونه‌ی کوچکی از حوزه‌ی ادبیات عربی است، منابع و نویسنده‌ی هسته‌ای در این حوزه مشاهده نمی‌شود و همکاری و روابط علمی نویسندگان در سطح پایینی است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل استنادی، روابط هم‌نویسندگی، علم‌سنجی حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی، مجله‌ی

انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی.

۱. مقدمه

امروزه محققان برای اینکه یافته‌های پژوهشی خود را سریع‌تر در اختیار مخاطب قرار دهند، آن‌ها را به صورت مقاله‌های تألیفی یا ترجمه‌ای در نشریات حوزه‌ی مورد پژوهش به چاپ می‌رسانند.

مقاله‌های منتشرشده در مجله‌ها بنا به دلایلی همچون: تازگی، کوتاهی مطالب، سرعت انتقال، ارزان‌بودن، دسترسی آسان، معرفی آخرین پژوهش‌ها، انتقادات، بررسی اهل فن، تنوع مطالب و شکل ارائه و گاه زبان و بیان آسان، به‌طور معمول برای پژوهشگران، جذابیت داشته و از نظر پژوهش نیز نسبت به کتاب‌های علمی کاربرد بیشتری دارند. (سلطانی، ص ۴۸)

بررسی متن، بدون در نظر گرفتن استنادها و ارجاعات، کاری ناقص و بی‌اعتبار است؛ به‌همین دلیل دستیابی به دانش پیشینیان، استنادها و ارجاعات نوشته‌های علمی از اهمیت خاصی برخوردار است. سنجش و اندازه‌گیری علم و پژوهش با روش‌های علم‌سنجی عملی می‌شود. علم‌سنجی تجزیه و تحلیل کمی فرایند تولید، توزیع و استفاده از اطلاعات علمی و عوامل مؤثر بر آن و توصیف، تبیین و پیش‌بینی این فرایند، به‌منظور برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، توسعه و آینده‌نگری علمی و پژوهشی و اقتصادی در ابعاد فردی، گروهی، سازمانی، ملی و بین‌المللی است. (حیدری، ص ۳۴) یکی از روش‌های علم‌سنجی، تحلیل استنادی است. در این روش، روابط میان مدارک استنادکننده و مدارک مورد استناد، تجزیه و تحلیل می‌شوند. در واقع، تحلیل استنادی، یکی از فنون متداول در علم‌سنجی است و هدف اصلی آن ارزش‌گذاری و تفسیر استنادهای مقاله‌های نویسندگان، سازمان‌ها و دیگر جوامعی است که به فعالیت‌های علمی می‌پردازند. همچنین تحلیل استنادی، همچون ابزاری است که برای اندازه‌گیری حلقه‌های ارتباط در جامعه‌شناسی علم مورد استفاده قرار می‌گیرد. (کومار، ص ۳۸۳)

تحلیل هم‌نویسندگی نیز همانند تحلیل استنادی، از روش‌های علم‌سنجی است. همکاری علمی به پژوهشگران فرصت می‌دهد تا قابلیت‌ها و توانایی‌های رشته‌های مختلف علمی را با هم ترکیب کنند؛ امری که انجام آن به‌صورت انفرادی امکان‌پذیر نیست. مقاله‌ها و گزارش‌های علمی و پژوهشی به‌طور عمده، نتیجه‌ی کار نویسندگان متعددی است (آندرس، ص ۲۰) و

همان‌طور پوزنر^۱ اشاره می‌کند، آثار علمی دانشگاهیان بیش از پیش، نتیجه‌ی کارهای گروهی است. (سهیلی، ص ۲۳) هم‌نویسندگی به‌عنوان رسمی‌ترین جلوه‌ی همکاری فکری میان نویسندگان در تولید پژوهش‌های علمی، عبارت است از مشارکت دو یا چند نویسنده در تولید یک اثر که به تولید بروندادی علمی با کمیت و کیفیت بیشتری نسبت به تولید و انتشار فردی اثر منجر می‌شود. (هادسون، ۱۹۹۶) هم‌نویسندگی یکی از ملموس‌ترین و مستندترین شکل‌های همکاری علمی است. (گلنزل، ۲۰۰۲: ۴۶۳)

۲. بیان مسئله

مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، از مجله‌های علمی - پژوهشی کشور در موضوع این حوزه است. این مجله در آبان‌ماه ۱۳۸۳ براساس رأی کمیسیون بررسی اعتبار نشریات علمی، درجه‌ی علمی - پژوهشی را کسب کرده و در زمینه‌های زبان و ادبیات عربی، ادبیات تطبیقی، نقد ادبی و دیگر موضوعات مرتبط با آن، مقاله می‌پذیرد، اینک با گذشت ۹ سال از فعالیت این مجله، ارزیابی فعالیت‌های انجام‌شده برای برطرف‌کردن کاستی‌ها و گردآوری برنامه‌های مناسب برای حفظ درجه‌ی علمی - پژوهشی، ضروری به‌نظر می‌رسد. تحلیل استنادی و تحلیل هم‌نویسندگی از روش‌های علمی و معتبر برای ارزشیابی مقاله‌های این مجله به‌شمار می‌روند؛ به‌همین دلیل، محققان بر آن شدند تا با این روش‌ها، مقاله‌های منتشرشده در این نشریه را ارزیابی کنند تا الگوی رفتار علمی نویسندگان و محققان را در تدوین مقاله‌ها به شیوه‌ی علمی تحلیل کنند.

۳. هدف و اهمیت پژوهش

هدف کلی پژوهش حاضر، تحلیل استنادی و تحلیل روابط هم‌نویسندگی مقاله‌های منتشرشده در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عرب از شماره‌ی ۱- ۲۰ این مجله است. پژوهش در هر حوزه‌ای از علوم، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ چون مقاله‌ها تازه‌ترین و روزآمدترین اطلاعات را دربر دارند، در نتیجه پژوهش در این موضوع، مهم است. ترسیم نقشه‌ی روابط

1- Posner

هم‌نویسندگی براساس مقاله‌های این مجله، می‌تواند نمونه‌ای کوچک از روابط علمی در حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی در میان نویسندگان ایرانی باشد؛ به‌همین منظور، به‌منظور دستیابی به هدف کلی پژوهش، پرسش‌های ذیل در مورد جامعه‌ی مورد پژوهش، مطرح می‌شود:

۱. تعداد کل مقاله‌های منتشرشده به تفکیک سال و زبان نگارش، چقدر است؟
۲. پرکارترین نویسندگان در مجله‌ی ایرانی زبان و ادبیات عربی چه کسانی هستند؟
۳. سهم هیئت تحریریه در تولید مقاله‌ها به چه میزان است؟
۴. مراکز فعال در تولید مقاله‌ها کدام‌ها هستند؟
۵. میزان استناد به کتاب، مجله‌ها و سایر محمل‌های اطلاعاتی چگونه است؟
۶. پراستنادترین (ارجاعات) مقاله‌ها کدام‌ها هستند؟
۷. پراستنادترین منابع مورد ارجاع کدام‌اند؟
۸. پراستنادترین نویسندگان در منابع مورد استناد چه کسانی هستند؟
۹. نیم عمر منابع مورد استناد چقدر است؟
۱۰. وضعیت استناددهی در فهرست منابع و مآخذ به چه صورت است؟
۱۱. میزان مشارکت نویسندگان در تألیفات گروهی چگونه است؟
۱۲. نگاشت (نقشه) علمی روابط هم‌نویسندگی در جامعه‌ی مورد پژوهش چگونه است؟

۴. روش‌شناسی و جامعه‌ی مورد پژوهش

در این پژوهش با استفاده از روش علم‌سنجی و روابط هم‌نویسندگی تمام مقاله‌های منتشرشده در ۲۰ شماره از مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، تجزیه و تحلیل شد. بررسی مقاله‌ها در دو بخش، صورت گرفت؛ بخش اول شامل وضعیت انتشارات، زبان نگارش، تفکیک موضوعی مقاله‌ها، استنادها و ارجاعات بود. برای تحلیل استنادی، تمام استنادهای مقاله‌ها وارد نرم‌افزار اکسل شد. اطلاعات واردشده شامل تمام اطلاعات کتاب‌شناختی منابع مورد استناد بود. بخش دوم شامل روابط و مشارکت نویسندگان در تولید مقاله‌ها بود که براساس آن نقشه‌ی علمی روابط هم‌نویسندگی محققان ترسیم شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Pajek، SPSS، UCINET، Netdraw، Vewar و Excel استفاده شد.

۵. پیشینه‌ی پژوهش

تحقیقات تحلیل استنادی در ایران گسترده است. سیر مطالعات، نشان می‌دهد در پایان‌نامه‌های تحصیلی، محققان زیادی به روش تحلیل استنادی پژوهش‌های زیادی بر روی این منابع انجام داده‌اند؛ اما به تحلیل استنادی مجله‌ها به‌خصوص مجله‌های علمی - پژوهشی، کمتر توجه شده است. از جمله دلایل آن: انتشار نامنظم از نظر زمانی، محدود بودن این نشریات به دانشگاه از نظر مالکیت و برجسته نبودن امتیاز نسبت به سایر نشریات است. (متقی دادگر و همکاران، ص ۲۱۴-۲۷۸) با آغاز سیاست‌های پژوهشی جدید در سال‌های اخیر، خصوصاً نمایه‌شدن آن در مجامع بین‌المللی مانند ثبت در پایگاه ISC^۱ و امتیازهای ویژه‌ی پژوهشی و غیره، روزبه‌روز شاهد افزایش کمی و کیفی این مجله‌ها هستیم. تحقیقات پژوهشی بر روی این نشریات آغاز شده است؛ اما همچنان گسترده نیست. یکی از دلایل بی‌توجهی متخصصان علم اطلاعات و سایر محققان در بی‌میلی به ارزیابی این مجله‌ها مشکل بودن گردآوری داده‌های آن نسبت به نشریات خارجی است و این مشکل را باید در نبود پایگاه‌های اطلاعاتی جامع در ایران جست‌وجو کرد. اخیراً پایگاه ISC بسیاری از مجله‌های داخلی را تحت پوشش قرار داده است؛ اما تا تکمیل و پوشش داده‌ای نسبت به پایگاه‌هایی نظیر ISI, Scopus فاصله‌ی زیادی است. تحقیقات اندکی با روش تحلیل استنادی بر روی پایان‌نامه‌های تحصیلی، مجله‌ها و مقاله‌های چند حوزه‌ی خاص در ایران به انجام رسیده است. با توجه به جنبه‌ی عمومی، گسترده بودن آن‌ها و ارتباط کمتر با موضوع مورد بحث، از توضیحات مبسوط خودداری و تنها به ذکر آن‌ها به شرح زیر اکتفا می‌شود:

کریمی و سلیمانی (تحلیل استنادی مقاله‌ها فصلنامه‌ی علوم حدیث از شماره‌ی ۲۵-۴۶) در سال ۱۳۸۶؛ محمودی و اخوتی (تحلیل استنادی مقاله‌ها پنج مجله‌ی علمی فارسی، کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال ۱۳۸۶)؛ متقی دادگر و همکاران (تحلیل استنادی مقاله‌ها ۳۰ شماره‌ی فصلنامه‌ی پژوهش‌های فلسفی کلامی منتشرشده بین سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۸۷)؛ محمدی و متقی دادگر (تحلیل استنادی مقاله‌های منتشرشده در ۳۰ شماره‌ی فصلنامه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴). همایی، بهروز؛ راضیه سلیمانی؛ ابراهیم

افشار (تحلیل استنادی مقالات فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی، معرفت فلسفی (شماره‌های ۱-۳۰)، محمدی لرستانی، مرتضی؛ داود اصغرپور مهربانی (تحلیل استنادی مقاله‌ها فصلنامه‌ی روش-شناسی علوم انسانی)

همچنین در شماره‌ی ۱۰ مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، که به جامعه‌ی مورد پژوهش نزدیک‌تر است، میرزایی، پروینی و سلیمی در تحقیقی با عنوان «تحلیلی گزارش‌گونه از مقاله‌های چاپ‌شده در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (۱-۱۰)» به بررسی محتوای کمی و کیفی مقاله‌های چاپ‌شده‌ی ۱۰ شماره‌ی این مجله پرداختند. نتایج آن‌ها بر روی ۸۵ مقاله نشان داد که ۳۷ مقاله به زبان عربی و ۴۷ مقاله‌ی دیگر به زبان فارسی نگارش یافته، همچنین ۱۱۲ نویسنده در این تعداد مقاله، مشارکت علمی داشته‌اند. بررسی‌های آن‌ها نشان می‌دهد که مقاله‌های ارسالی به مجله، اشکالاتی مانند گویانبودن و تناسب نداشتن عناوین، نداشتن چکیده‌ی گویا و رسا، نبود مسئله‌ی پژوهش قابل طرح و ابهاماتی در زبان نوشتاری دارند. در مجموع، این گزارش، دربر دارنده‌ی نکات ارزشمندی در تحلیل کیفی مقاله‌هاست و در طیف کمی نیز، موضوعات، مرتبه‌ی علمی نویسندگان، مراکز علمی نویسندگان، تحلیل قرار شده و جدول کاملی از عنوان مقاله‌ها به همراه نام نویسنده یا نویسندگان، مرتبه‌ی علمی و موضوع مقاله‌ها درج شده است. در پایان این تحقیق، پیشنهادهای برای بهبودی وضعیت مقاله‌ها مطرح شده است. (میرزایی، پروینی، سلیمی ص ۱۶۵-۱۸۰)

طاهری‌نیا و بخشی در مقاله‌ی «تولیدات علمی حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی ایران را در قالب مقالات علمی پژوهشی طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۶» به مدت پنج سال در دو طیف کمی و کیفی، بررسی کرده‌اند. یافته‌های کمی این تحقیق طی این پنج سال، نشان می‌دهد که آهنگ رشد منظمی نداشته و حتی سیر نزولی نیز داشته است. همچنین اکثر هم‌نویسندگی‌ها به صورت انفرادی و دونفره بوده است. در این مقاله، وضعیت استناد به مقالات این حوزه، بررسی شد و یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد، فقط ۶ عنوان مقاله، هرکدام یک‌بار مورد استناد قرار گرفته‌اند. بخش دوم این مقاله، نگاهی کیفی به مقالات مورد نظر دارد. (طاهری‌نیا، بخشی، ص ۱۰۳-۱۲۷)

عسکری در مقاله‌ای به آسیب‌شناسی منابع استنادی در ۸۵ مقاله‌ی علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی پرداخت. این تحقیق که با روش کیفی انجام شده، وضعیت استنادی مقالات مورد نقد قرار گرفته است. یافته‌های وی نشان می‌دهد، معیارهای لازم در بسیاری از مقالات، رعایت

نشده است. محقق، ضمن اشاره به کاستی‌های موجود، چگونگی گردآوری منابع و تنظیم اطلاعات کتاب‌شناختی و کتاب‌شناسی مقالات را مهم خوانده است. نتایج کمی این مقاله، شامل بیشترین و کمترین تعداد منابع مورد ارجاع، در طیف داخلی، خارجی و تخصصی است. (عسکری، ۱۳۹۱: ص ۱۵۳-۱۷۴)

با مطالعه‌ی پژوهش‌های پیش‌گفته‌ی این حوزه، مشخص شد تا حدودی تحلیل محتوای کیفی مقالات، مورد نظر بوده و از دید نویسندگان خود این حوزه، بررسی و نقد شده است. روش کمی در کنار روش کیفی می‌تواند دید عینی‌تری از این حوزه به‌دست آورد. لذا این مقاله در پی آن است تا مقاله‌های این مجله را در طیف کمی گسترده‌ای مورد نقد و بررسی علم‌سنجی قرار دهد.

۶. تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶-۱. تعداد کل مقاله‌های منتشرشده به تفکیک سال و زبان نگارش

در پاسخ به سؤال اول پژوهش، درباره‌ی فراوانی مقاله‌های تألیفی مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی طی ۷ سال ۱۶۷ مقاله در ۲۰ شماره به چاپ رسانده است. این مجله نیز به‌صورت الکترونیکی با فرمت PDF منتشر می‌شود. فاصله‌ی زمانی انتشار آن، دو شماره در سال است؛ اما با مشاهده‌ی جدول ۱ نظم یکسانی در روند انتشار آن دیده نمی‌شود؛ به‌طوری که تعداد شماره‌هایی که در سال، چاپ می‌شود گاهی ۴ شماره و گاهی هم ۳ شماره دیده می‌شود. به‌طور میانگین ۸/۳۵ مقاله در هر شماره به چاپ رسیده است. سال ۱۳۸۴ و ۱۳۸۹ به‌ترتیب بیشترین مقاله‌ها در این مجله به چاپ رسیده است و در ۲۰ شماره منتشر شده، تعداد ۶۰ مقاله به زبان عربی و ۱۰۷ مقاله به زبان فارسی، به نگارش درآمده است.

۶-۲. پرکارترین نویسندگان در مجله

تجزیه و تحلیل مقاله‌های مجله‌ی مورد پژوهش نشان داد تا حدودی توزیع آن‌ها از "قانون لوتکا"^۱ پیروی می‌کند؛ به‌عبارتی تعداد اندکی از نویسندگان، بخش زیادی از مقاله‌ها را

۱- لوتکا برای دستیابی به انگاره‌ی تولید مؤلفان در یک حوزه‌ی علمی، تعداد آثاری را که یک فرد منتشر می‌کند،

نوشته‌اند. در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، ۱۸۳ نویسنده ۱۶۷ مقاله یا مدرک را تولید کرده‌اند و از این تعداد، ۲۵ نویسنده به‌تنهایی ۶۸ مدرک از ۱۶۷ مدرک را به‌وجود آورده‌اند؛ به‌عبارتی ۱۳/۶۶٪ از نویسندگان، ۴۰/۷۱٪ مقاله‌ها را به‌نگارش درآورده‌اند.

جدول (۱) پرکارترین نویسندگان در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

رتبه	نام نویسنده	تعداد مقاله	فراوانی نویسنده	جمع
۱	عبدالغنی ایروانی‌زاده	۷	۱	۷
۲	خلیل پروینی	۶	۱	۶
۳	حامد صدقی، فرامرز میرزایی، کبری روشنفکر	۵	۳	۱۵
۴	علی سلیمی، فیروز حریرچی، محمود شکیب، نصرالله شاملو	۴	۴	۱۶
۵	حجت رسولی، علی باقر طاهری‌نیا، عیسی متقی‌زاده، غلامرضا کریمی‌فرد، مرتضی قائمی، هومن ناظمیان، وحید سبزیانپور، شاکر عامری	۳	۸	۲۴
	جمع			۶۸

جدول ۱ پرکارترین نویسندگان در جامعه‌ی مورد پژوهش را نشان می‌دهد. آقایان ایروانی‌زاده و پروینی بیشتر از سایرین در مجله، مقاله داشته‌اند. درکل، ۱۸۳ نویسنده در تولید ۱۶۷ مقاله در ۲۰ شماره‌ی این مجله مشارکت داشته‌اند. در سؤال ۱۰ و ۱۱ روابط نویسندگان مورد تحلیل و نگاشت علمی قرار می‌گیرد.

۳-۶. سهم هیئت تحریریه در تولید مقاله‌ها

مجله‌ی مورد پژوهش با کوشش هیئت تحریریه و سایر اندیشمندان توانسته است در سراسر کشور، به‌خصوص در جامعه‌ی علمی، جایگاه خوبی در ارائه‌ی علم و دانش در حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی پیدا کند. براساس آخرین آیین‌نامه‌ی تعیین اعتبار نشریات علمی کشور مصوب "۹۰/۱۱/۸" ماده‌ی ۴، بند ۳-۴ "سهم مقالات متعلق به اعضای گروه دبیران، مدیرمسئول و

مورد توجه قرار داد و دریافت که بین تعداد نوشته‌ها و تعداد افرادی که نوشته‌ها را به‌وجود می‌آورند، نوعی رابطه‌ی معکوس وجود دارد؛ یعنی تعداد کمی از افراد، تعداد زیادی از نوشته‌ها را تولید می‌کنند و برعکس آن (به‌نقل از دیانی، ۱۳۷۷).

سردبیر در هر شماره از نشریه در صورتی که نویسنده اول و دوم باشند، نباید بیش از دو مقاله باشد و در هر شماره نیز نباید بیش از ۴۰٪ مقالات متعلق به گروه نامبرده باشد. براساس این آیین‌نامه، سهم هیئت تحریریه‌ی این مجله در انتشار مقاله‌ها بررسی شد. بررسی‌ها نشان داد به‌غیر از شماره‌های اول، دوم و یازدهم، در ۱۷ شماره‌ی دیگر، این بند از آیین‌نامه کاملاً رعایت شده است و در پنج شماره از بیست شماره‌ی مورد بررسی، مقاله‌ای از این گروه دیده نمی‌شود. در مجموع، اعضای گروه دبیران، مدیر مسئول و سردبیر، ۱۹/۱۶٪ از مقالات منتشره، سهم داشته‌اند؛ بنابراین مجله‌ی انجمن زبان و ادبیات عربی این بند از ماده‌ی ۴ آیین‌نامه را در سطح بسیار خوبی رعایت کرده است.

۶-۴. مراکز فعال در تولید مقاله‌های مجله

تولید علم و دانش به‌طبع در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی شکل می‌گیرد. در حوزه‌ی علوم انسانی بیشترین فعالیت‌های علمی در دانشگاه‌ها به‌خصوص در گروه‌های آموزشی انجام می‌شود. علت اینکه چرا در این حوزه، مانند آنچه در حوزه‌ی علوم پایه و فنی رخ می‌دهد، در مراکز غیردانشگاهی صورت نمی‌گیرد در این تحقیق نمی‌گنجد، ولی جا دارد در بحثی جداگانه، مورد بررسی و تبیین قرار گیرد. نویسندگان مقاله‌های مجله‌ی مورد پژوهش، همگی از مراکز دانشگاهی ایران هستند و هیچ‌گونه همکاری بین‌المللی در آن دیده نمی‌شود.

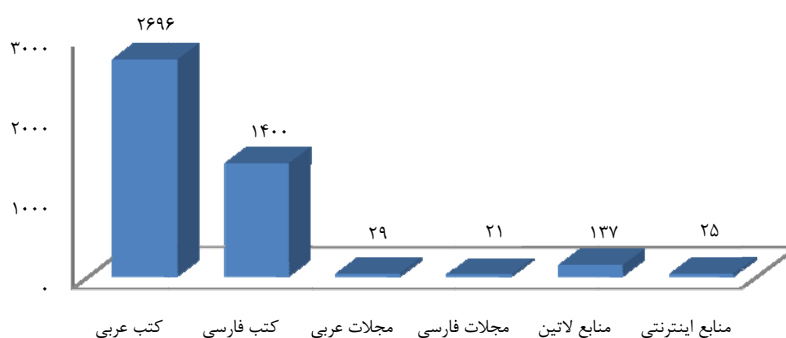
جدول (۲) مشارکت مراکز علمی در تولید مقاله‌های مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

رتبه	نام دانشگاه	فراوانی مقاله	درصد فراوانی
۱	تربیت مدرس	۲۲	۱۳/۱۷
۲	دانشگاه تهران	۱۹	۱۱/۳۸
۳	دانشگاه اصفهان	۱۷	۱۰/۱۸
۴	بوعلی همدان	۱۳	۷/۷۸
۵	رازی کرمانشاه	۱۲	۷/۱۹
۶	تربیت معلم تهران	۸	۴/۷۹
۷	فردوسی، شهید چمران	۶	۳/۵۹
۸	دانشگاه سمنان	۵	۲/۹۹
۹	شیراز، شهید بهشتی	۴	۲/۴۰
۱۰	دانشگاه کردستان	۳	۱/۸۰

در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی ۷۹ دانشگاه و مرکز علمی در ۱۶۷ عنوان مقاله مشارکت داشته‌اند. در جدول ۳، دوازده دانشگاه مشاهده می‌شود که بیشترین مشارکت را داشته‌اند. دانشگاه‌های تربیت مدرس و تهران با حدود ۲۵٪ بیش از سایرین فعال بودند. در مجموع این ۱۲ دانشگاه ۶۲٪ مقاله‌ها را تولید کرده‌اند. مشارکت دانشگاه‌ها براساس محل آموزشی نویسندگان، تحلیل شده است.

۵-۶. میزان استناد به منابع اطلاعاتی

در پاسخ به سؤال ۵، یافته‌ها نشان می‌دهد که در ۲۰ شماره از این مجله، درکل، ۳۶۸۱ استناد به‌کار رفته است. با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از این پژوهش، میانگین استناد برای هر شماره ۱۸۴/۰۵ استناد محاسبه شد و همچنین به‌طور میانگین برای هر مقاله ۲۲/۰۴ استناد وجود دارد. شماره‌ی ۱۳ مجله با ۲۹۳ و شماره‌ی ۲ با ۱۲۶ مورد، بیشترین و کمترین استناد را داشته‌اند. نمودار زیر، استنادات را به تفکیک نشان می‌دهد.

نمودار (۱) استناد به کتاب، مجله‌ها و سایر منابع اطلاعاتی

با مشاهده‌ی نمودار ۱ مشخص شد ۷۳٪ از استنادها به منابع عربی صورت گرفته و در این میان (۱۴۰۰) ۲۱٪ از استنادها به منابع فارسی و ۶٪ استنادها به سایر منابع بوده است. در مجموع از ۳۶۸۱ استناد، ۲۶۹۶ به کتاب‌های عربی، ۷۷۳ به کتاب‌های فارسی، ۲۹ به مجله‌های عربی، ۱۳۷ به منابع انگلیسی و ۲۵ استناد به منابع online (اینترنتی) داده شده است.

۶-۶. پراستنادترین (ارجاعات) مقاله‌ها

نویسندگان به طبع برای برقرارکردن ارتباط متن‌ها از استناد برای تأیید و اعتباردادن به نوشته‌های خود استفاده می‌کنند. در این مجله نیز استندهای متعددی در هر عنوان مقاله دیده می‌شود. جدول ۴، تعداد ۱۰ مقاله پراستناد را نشان می‌دهد.

جدول (۳) پراستنادترین (ارجاعات) مقاله‌ها (۱۰ مقاله)

رتبه	عنوان مقاله	نویسنده	تعداد استناد
۱	اتیمولوژی تطبیقی نام آدم ابوالبشر در زبان‌های عربی و عبری	عبدالمجید حسینی‌زاده، آذرتاش آذرنوش	۹۰
۲	بازتاب قرآن کریم در ضرب‌المثل‌های فارسی	حسن ذوالفقاری	۵۹
۳	التذکرة الصغری اثر ناشناخته ابن عراق	خشاب علیپور، علیرضا باقر	۵۸
۴	قلب در قرآن و ادبیات عرب: حقیقت یا مجاز؟	یحیی معروف	۵۰
۵	مفاهیم آیه در دوره‌ی پیش از اسلام: تبارشناسی و معنانشناسی	نرجس موسوی‌اندرزی، آذرتاش آذرنوش	۴۸
۶	الصور الخیالیة فی الانقلاب الشبیهة بالکئیة	وحید سبزیان‌پور	۴۶
۷	بررسی شاخه‌های نثر صوفیانه در عصر عباسی	فاطمه عارفی‌فرد، کبری روشنفکر	۴۶
۸	تطور علم الاصوات فی ضوء الدراسات القرآنیة	نصر الله شاملی، تورج زینی‌وند	۴۵
۹	بیت الحکمة و تاثیر آن بر غنابخشی فرهنگ و ادب عربی در عصر اول عباسی	منوچهر نصیرپور، حمیده امجدی قره‌کوشن	۴۵
۱۰	سیر تحول اغراق در نقد کهن عربی (بررسی موردی اشعار متنبی)	علی محمدی	۴۳

همان‌گونه که از جدول ۴ مشاهده می‌شود، ۱۰ مقاله‌ی پراستناد مجله برحسب تعداد ارجاعات آن مشخص شده است. از این نظر، مقاله‌ی «اتیمولوژی تطبیقی نام آدم ابوالبشر در زبان‌های عربی و عبری» با نود ارجاع، ۲/۲۶٪ از کل ارجاعات را به خود اختصاص داده است. در مجموع پنجاه مقاله‌ی اول از نظر ارجاعات بیش از ۷۰٪ ارجاعات را دارند.

۶-۷. پراستنادترین منابع مورد ارجاع نویسندگان

نویسندگان در جامعه‌ی مورد پژوهش، تعداد ۳۶۸۱ منبع اطلاعاتی را مورد استناد قرار داده‌اند.

همان‌طور که در پاسخ به سؤال ۵ تشریح شد، بیشترین استنادها مربوط به کتاب‌های زبان عربی است. جدول ۵ پراستنادترین کتاب‌های مورد استناد را نشان می‌دهد.

جدول (۴) پراستنادترین کتاب‌های عربی مورد ارجاع یا استناد

ردیف	عنوان کتاب	نویسنده	فراوانی استناد	درصد فراوانی
۱	قرآن الکریم	---	۴۵	۱/۲۲
۲	لسان العرب	ابن منظور	۳۰	۰/۸۱
۳	وفیات الاعیان و انبا ابنا الزمان	ابن خلکان	۲۲	۰/۶۰
۴	مجمع البیان فی تفسیر القرآن	طبرسی	۱۷	۰/۴۶
۵	الجامع فی تاریخ الادب العربی	حنا الفاخوری	۱۶	۰/۴۳
۶	الفهرست	ابن ندیم	۱۴	۰/۳۸
۷	معجم البلدان	یاقوت الحموی	۱۳	۰/۳۵
۸	البرهان فی تفسیر القرآن	بدرالدین الزرکشی	۱۲	۰/۳۳
۹	الشعر العربی الماصر	عز الدین اسماعیل	۹	۰/۲۵
۱۰	خزانه الادب	خطیب البغدادی	۷	۰/۱۸

در این جدول، ۱۰ کتاب پراستناد دیده می‌شود. کتاب قرآن کریم با ۴۵ بار استناد، در میان ۲۶۹۶ مورد، بیشتر از همه مورد توجه بوده است. کتاب لسان العرب در رده‌ی دوم استنادها قرار دارد. در مجموع این ۱۰ کتاب در زبان عربی ۴/۴۸٪ از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول (۵) پراستنادترین کتاب‌های فارسی مورد ارجاع یا استناد

ردیف	عنوان کتاب	نویسنده	فراوانی استناد	درصد فراوانی
۱	صور خیال در شعر فارسی	شفیعی کدکنی	۱۲	۱/۵۵
۲	عناصر داستان	جمال میرصادقی	۷	۰/۹۱
۳	مثنوی معنوی	جلال‌الدین رومی	۶	۰/۷۸
۴	هنر زمان	میلان کوندرا	۶	۰/۷۸
۵	دایره‌المعارف تشیع	احمد صدر حاج سیدجوادی،	۵	۰/۶۵

جدول ۶ بیشترین استناد به کتاب‌های فارسی را نشان می‌دهد. در این جدول، پنج کتاب پراستناد در جامعه‌ی مورد پژوهش نمایان است. کتاب صور خیال در شعر فارسی از شفیعی

کدکنی بیشتر، مورد استناد بوده است. در مجموع از میان ۷۷۳ استناد به کتاب‌های فارسی، این پنج منبع مورد ذکر در جدول، ۴/۶۶٪ از کل استنادها را به خود اختصاص داده‌اند.

۶-۸. پراستنادترین نویسندگان در منابع مورد استناد

یکی از مواردی که در استناد، مورد توجه قرار می‌گیرد، استناد به نویسندگان معروف و شاخص در هر حوزه‌ی علمی است. در نوشته‌های علمی که با استناد پیوند می‌خورد، توجه به آثار معتبر و دسته اول، سبب افزایش ارزش مدرک جدید می‌شود.

جدول (۶) پراستنادترین نویسندگان

ردیف	پدیدآور	فراوانی استناد	درصد فراوانی
۱	شوقی ضیف	۴۸	۱/۳۰
۲	السیوطی	۳۶	۰/۹۸
۳	احسان عباس	۳۲	۰/۸۷
۴	ابن منظور	۳۰	۰/۸۱
۵	ابن خلکان	۲۸	۰/۷۶
۶	حنا الفاخوری	۲۴	۰/۶۵
۷	محمد رضا شفیعی کدکنی	۲۲	۰/۶۰
۸	توفیق الحکیم	۲۰	۰/۵۴
۹	الزمخشری	۱۶	۰/۴۳
۱۰	سیروس شمیسا	۱۵	۰/۴۱

در پاسخ به سؤال ۸، در جدول ۷، ۱۰ نویسنده‌ی پراستناد مشاهده می‌شود. شوقی ضیف با ۴۸ بار استناد، جایگاه اول را دارد. السیوطی و احسان عباس در رتبه‌ی دوم و سوم نویسندگان عرب قرار دارند. در میان نویسندگان پراستناد در زبان فارسی محمد رضا شفیعی کدکنی با ۲۲ استناد و سیروس شمیسا با ۱۵ استناد در جدول حضور پیدا کرده‌اند. در مجموع این ۱۰ نویسنده ۷/۳۶٪ استنادات را به خود اختصاص داده‌اند.

۶-۹. نیم عمر منابع مورد استناد

در پاسخ به سؤال ۹ پژوهش، کهنگی و تازگی اطلاعات در استفاده از آن تأثیر زیادی دارد و

احتمال مورد استفاده قرارگرفتن منابع اطلاعاتی با گذشت زمان، کاهش می‌یابد. بیشترین میزان استنادها به منابع تازه چاپ‌شده است. نیم عمر استنادی به‌عنوان شاخصی، نقش زمان را در بهره‌وری از اطلاعات روشن می‌کند. (حیدری، ص ۵۷) با کمک مطالعات مربوط به کهنگی، نیم عمر یا میان عمر استنادها، محاسبه می‌شود. محاسبه‌ی نیم عمر استناد در یک مقاله یا مدرک براساس فرمول ذیل محاسبه شد:

$$\{a-b/c-b\} + \{1\} + \{ \text{سال فرعی بحرانی} \} - \{ \text{سال مبنا} \} \quad \text{(Della Sala , Crawford, p 174)}$$

براساس این فرمول، استنادها به تفکیک زمان ارجاع، مشخص شدند. در مجله‌ی مورد پژوهش، نیم عمر استناد کتاب‌های عربی ۲۰ سال و ۲ ماه و کتاب‌های فارسی با ۱۲ سال و ۷ ماه است. به‌طور کلی، عمر استناد در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی بالاست و در این میان، کتاب‌های عربی، عمر استنادی بالاتری دارند. علمی که به مباحث نوین و تکنولوژیکی وابسته‌اند، عمر استناد کوتاه‌تری دارند. ادبیات و علوم وابسته و سایر علوم ازجمله تاریخ، ریاضیات و امثالهم به‌دلیل فلسفه‌ی وجودی آن، فرسودگی متغیر مورد مطالعه، زمان استنادهاست. (عصاره و دیگران، ص ۷۸) بالا بودن نیم عمر استناد در مجله‌ی مورد پژوهش، با توجه به ماهیت آن، که پرداختن به میراث فرهنگی گذشته است، قابل توجیه است.

۶-۱۰. وضعیت استنادی‌دهی در فهرست منابع و مأخذ

رعایت چگونگی استناددهی در مقاله‌ها، در تمام نشریات، توصیه شده است. در مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی نیز چگونگی استناددهی درون‌متنی و در فهرست منابع و مأخذ مقاله‌ها در صفحات اول هر شماره‌ی مجله، ذکر شده است. در پاسخ به سؤال ۱۰ پژوهش، وضعیت نگارشی استنادها که در پایان مقاله‌ها با عناوین منابع و (المصادر و المراجع) نوشته شده است، تحلیل شد. ارزیابی این بخش، براساس اطلاعات کتاب‌شناختی استنادها شامل نام و اسم کوچک نویسندگان، عنوان منبع، محل نشر، ناشر و سال نشر صورت گرفته است. به‌دلیل اندک بودن استناد به مجله‌ها و سایر منابع، در این بخش، فقط کتاب‌های عربی و فارسی مورد ارزیابی و تحلیل، قرار گرفته است.

جدول (۷) درصد خطاهای ثبت‌شده در استنادهای مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

منابع مورد استناد	نام	نام خانوادگی	عنوان	محل نشر	ناشر	تاریخ نشر
کتاب‌های عربی	٪۱۶	٪۱۶	٪۱	٪۱۸	٪۲۶	٪۲۱
کتاب‌های فارسی	٪۷	٪۳	۰	٪۱۲	٪۲۵	٪۷

جدول ۸ تعداد خطاهای ثبت‌شده در استنادهای آخر مقاله‌ها را نشان می‌دهد. نکته‌ی مهم در جدول، این است که در هر دو منبع، عناوین به‌طور دقیق، ذکر شده است؛ اما ٪۱۶ از استنادهای عربی و ٪۷ استنادهای کتاب‌های فارسی بدون ذکر نام پدیدآورنده‌ی اثر بودند. همچنین در ٪۲۵ از استنادات فارسی و عربی نام ناشر اثر، ذکر نشده است و ٪۲۱ از استنادهای عربی نیز، بدون ذکر تاریخ نشر اثر بوده است. تحلیل داده در محاسبه نشان داد در شماره‌های جدید این مجله، درصد خطاها نسبت به شماره‌های قبلی، کمتر دیده شده و در مجموع ۱۰۶۲ خطا در کلیه‌ی اطلاعات کتاب‌شناختی استنادها وجود داشته است، در این میان، درصد خطای نام پدیدآورندگان و تاریخ نشر، بیشتر از سایر موارد، دیده شده است.

۱۱-۶. مشارکت نویسندگان در تألیفات گروهی

جدول (۸) فراوانی میزان مشارکت نویسندگان در تألیف مقاله‌های گروهی

نویسنده	یک نویسنده‌گی	دو نویسنده‌گی	سه نویسنده‌گی	چهار نویسنده‌گی	پنج نویسنده‌گی	هفت نویسنده‌گی
مدارک	۱۲۸	۲۱	۱۲	۲	۳	۱
درصد	۷۶/۶۴	۱۲/۵۷	۷/۱۸	۱/۱۹	۱/۷۹	۰/۵۹

ضریب همکاری گروهی نویسندگان در این مقاله‌ها بررسی شده و مقاله‌ها براساس تعداد نویسندگان آن‌ها رتبه‌بندی شدند، ضریب همکاری گروهی نویسندگان، مطابق با فرمول زیر محاسبه شد (کوتسورا راو . ام^۱ و ریجوان کی^۲: ۲۰۰۴: نقل در عصاره و سهیلی، ص ۲۷۶)

$$CC = 1 - \left\{ \sum_{j=1}^k \left(\frac{1}{j} \right) \times \frac{F_j}{N} \right\}$$

1- Koteswara Rao, M

2- Raghavan, K

همان‌گونه که جدول ۹ نشان می‌دهد، از مجموع ۱۶۷ مقاله، تعداد ۱۲۸ عنوان (۷۶/۶۴٪) یک نویسنده و کمترین فراوانی مقاله‌ها (۱ مقاله) ۷ نویسنده (۵۹٪) دارند. در مجموع ۲۳/۳۶٪ از نویسندگان مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، روابط هم‌نویسندگی دارند. ضریب مشارکتی (cc) برای کل مقاله‌های تولیدشده، برابر است با ۲۰۲٪. که ضریب مشارکت ضعیفی است.

۱۲-۶. نگاشت علمی روابط هم‌نویسندگی

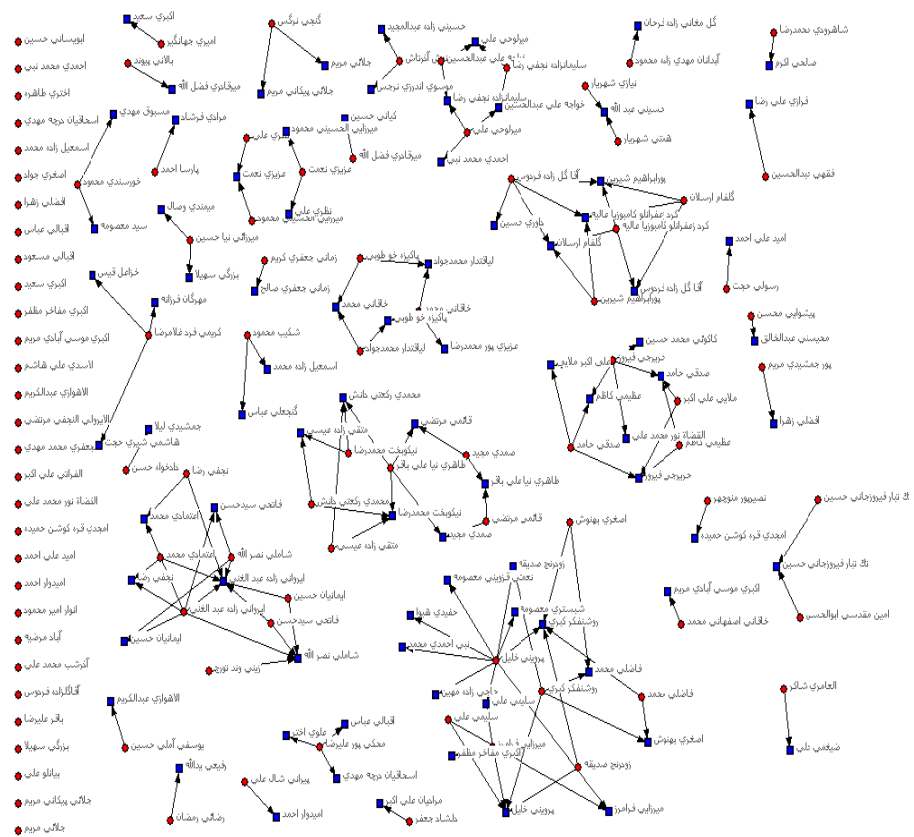
یک شبکه‌ی هم‌نویسندگی، نگاشتی از گره‌های مشترک یا ارتباطات بین هم‌نویسندگی‌های درون یک جامعه‌ی پژوهشی است. دو یا بیش از دو نویسنده، زمانی با هم پیوند دارند که در تولید یک یا بیش از یک مقاله با هم همکاری داشته باشند، در این صورت می‌گوییم تشکیل یک شبکه داده‌اند. شبکه، مفاهیم گسترده و کاربردهای فراوانی دارد. به‌طور اساسی، شبکه، مجموعه‌ای است از حداقل ۳ گروه و تعدادی ارتباط که نشان‌دهنده‌ی وجود یا نبود ارتباط میان نقطه‌هاست. (سهیلی، ص ۴۳)

با نگاهی به نقشه‌ی ۱ که در زیر آمده است، مشخص می‌شود که ارتباطات زیادی در شبکه‌ی هم‌نویسندگی مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی دیده نمی‌شود و میزان تراکم این شبکه، پایین است. با توجه به ارتباطات اندکی که بین آن‌ها در مجله وجود دارد، نویسندگان، نمرات مرکزیت پایینی دارند. بیشتر مقاله‌های این مجله، به‌صورت انفرادی یا دو نویسنده‌ای نوشته شده‌اند و این باعث شده که ارتباط منسجمی بین آن‌ها ایجاد نشود. نقشه‌ی ترسیم‌شده، انسجام پایینی دارد. در نقشه‌ی ترسیمی، در ۴ مؤلفه‌ی اصلی شبکه، ارتباط‌های به-نسبت خوبی وجود دارد. در مؤلفه‌های اصلی، نویسندگانی همچون: پروینی، ابروانی‌زاده، طاهری‌نیا و حریری‌چی ارتباط‌های زیادی را دریافت کرده‌اند و به‌عنوان نویسندگان مرکزی به حساب می‌آیند.

به‌منظور ارائه‌ی تصویری روشن‌تر و با وضوح بیشتر، سعی شده روابط هم‌نویسندگی مؤلفان مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی با دو نقشه‌ی دیگر نمایش داده شود. در این میان، در نقشه‌ی ۲ حلقه‌های ارتباطی نویسندگان به‌خوبی دیده می‌شود و همان‌طوری که در

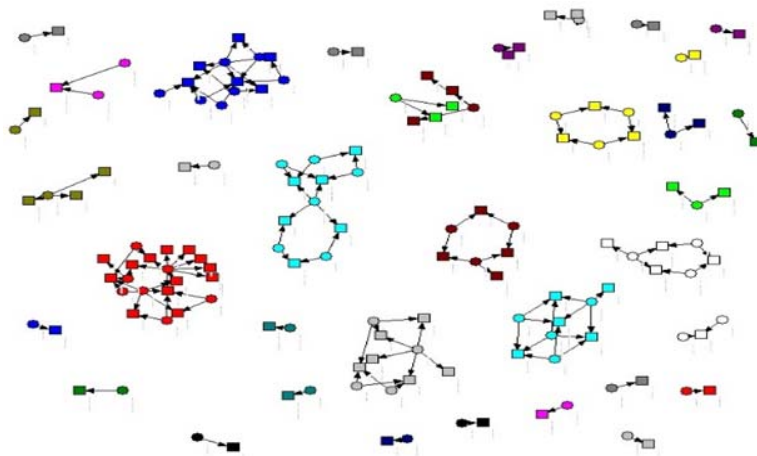

نقشه‌ی ۱ توضیح داده شد، چند حلقه‌ی مهم در این حوزه، براساس مجله‌ی مورد پژوهش دیده می‌شود. همچنین در این نقشه، نبود ارتباط حلقه‌ها نیز دیده می‌شود. آنچه در این نقشه به‌وضوح مشخص است، ارتباطات نویسندگان در حلقه‌های جداگانه است که با هیچ‌کدام از حلقه‌های دیگر، ارتباط برقرار نکرده‌اند.

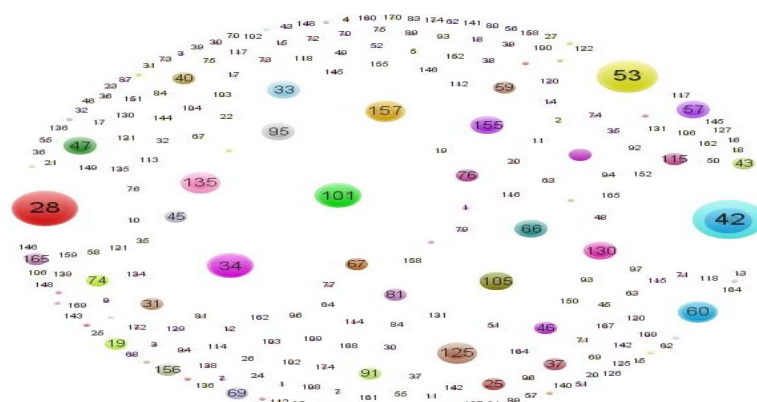

نقشه‌ی (۱) شبکه‌ی هم‌نویسندگی مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

برای پی‌بردن به جزئیات روابط هم‌نویسندگی نویسندگان مقاله‌های مجله، نقشه‌ی ۳ نیز ترسیم شده است. در این نقشه، به‌جای اسامی از شماره، استفاده شده و شماره‌هایی که قطر بزرگ‌تری دارند، همان حلقه‌هایی هستند که در نقشه‌ی ۱ و ۲ هم نشان داده شده بود. در این نقشه، تعداد تک‌نویسندگی‌ها به‌خوبی مشاهده می‌شود.

نقشه (۲) شبکه هم‌نویسندگی مجله انجمن زبان و ادبیات عربی (حلقه‌های ارتباطی)

نقشه‌ی (۳) شبکه‌ی هم‌نویسندگی مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (قطر حلقه‌ها)

نقشه‌ی ۳، قطر حلقه‌های هم‌نویسندگی را نشان می‌دهد. در این نقشه، حلقه‌هایی که قطر بزرگ‌تری دارند، نشان می‌دهند که ارتباط بیشتری بین نویسندگان است. و هرچه این حلقه‌ها کوچک‌تر باشد، نشان‌دهنده‌ی ارتباط ضعیف بین نویسندگان است. همان‌گونه که قبلاً توضیح داده شد، در این نقشه نیز، مرتبط‌نبودن حلقه‌ها کاملاً مشاهده می‌شود. آن دسته از نویسندگانی که به‌طور انفرادی کار کرده‌اند، به‌صورت نقطه‌های ریز در نقشه، به‌خوبی دیده می‌شوند. در مجموع در نقشه‌ی ۳ از تعداد ۱۸۳ نویسنده در حوزه‌ی ادبیات عرب براساس مجله‌ی مورد پژوهش، ۳۸ حلقه‌ی هم‌نویسندگی شکل گرفته است.

نتیجه

پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل استنادی و تحلیل هم‌نویسندگی، مقاله‌های منتشر شده در شماره‌های ۱- ۲۰ مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی انجام گرفته است. نتایج، نشان داد که در ۱۶۷ مقاله‌ی منتشر شده، از این تعداد ۶۰ مقاله به زبان عربی و ۱۰۷ مقاله به زبان فارسی به نگارش درآمده است. در کل مقاله‌ها از ۳۶۸۱ استناد، استفاده شده است. شماره‌ی ۱۳ با ۲۹۳ استناد و شماره‌ی ۲ با ۱۲۶ استناد به ترتیب، بیشترین و کمترین استنادها را دارند. میانگین استناد برای هر مقاله، ۲۲/۰۴ استناد و هر شماره ۱۸۴/۰۵ استناد است. این میانگین استناد، نمره‌ی قابل قبولی است و نشان می‌دهد نویسندگان مقاله‌ها به اهمیت استناد به‌خوبی آگاهی داشته و مقاله‌های خود را با توجه به متون علمی مدون پیشین تدوین کرده‌اند. میانگین استناد در این مجله، براساس پژوهش‌هایی که پیش‌تر صورت گرفته، بیشتر از میزان میانگین آن مجلات است. بررسی انواع منابع اطلاعاتی نشان می‌دهد که در حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی براساس مجله‌ی مورد پژوهش، ۹۴٪ از استنادها به کتاب‌هاست که در این میان با توجه به ماهیت مجله‌ی کتاب‌های عربی با ۷۳٪ و کتاب‌های فارسی ۲۱٪ مورد استناد قرار گرفته‌اند. انتظار می‌رفت با توجه به اینکه مجله‌ها حاوی تازه‌ترین مقاله‌های علمی و تحقیقی هستند و اهمیت بسیاری برای پژوهشگران دارند، از آن‌ها استفاده بیشتری به‌عمل می‌آمد. نویسندگان این مجله، تنها ۲۶ مورد به مقاله‌های نشریات استناد کرده‌اند. این مورد یافته‌های میرزایی و همکارانش؛ طاهری‌نیا و بخشی را تأیید می‌کند. مقاله‌های این مجله، تنها ۶ استناد دریافت کرده‌اند و ضریب تأثیر پایین مجله (۰/۳۹) نیز ناشی از کم‌توجهی محققان زبان و ادبیات عربی به مقاله‌های این مجله است. درکل، نویسندگان مقالات باید به این نکته توجه کنند که استناد به مقالات این مجله، موجب اعتبار مجله خواهد شد.

یافته‌های پژوهش در رابطه با نیم عمر منابع نشان داد که نیم عمر منابع عربی ۲۰ سال و ۲ ماه و منابع فارسی ۱۲ سال و ۷ ماه است، با توجه به ماهیت رشته، طولانی بودن نیم عمر متون در این حوزه، ضعفی متوجه مقاله‌های این مجله نیست.

وضعیت استنادها از لحاظ رعایت قواعد کتاب‌شناختی در این مجله نیز بررسی شد. در این میان ۱۰۶۲ نقص در ارجاعات دیده می‌شود. در مجموع ۱۶٪ از متون عربی مورد استناد، نام

نویسنده‌ی اثر ذکر نشده و همچنین ۲۱٪ از استنادها بدون ذکر تاریخ اثر بوده و در ۲۵٪ ارجاعات نیز نام ناشر نیامده است؛ اما عناوین متون مورد استناد، به‌طور کامل ذکر شده است. نتایج این تحقیق، یافته‌های عسکری را تأیید می‌کند. در بخش خطاهای نگارشی زیادی دیده شد که درکل برای یک مجله‌ی علمی - پژوهشی قابل توجیه نیست و باید به حداقل ممکن برسد.

در این پژوهش، روابط نویسندگان نیز مورد مطالعه قرار گرفت. از این لحاظ، نتایج پژوهش، نشان می‌دهد که تألیفات گروهی در سطح پایینی قرار دارد. در مجله‌ی مورد پژوهش از ۱۶۷ مقاله‌ی منتشرشده ۳۹ مقاله، حاصل کار گروهی است و ۷۶٪ نویسندگان، به‌صورت انفرادی کار کرده‌اند. نتیجه‌ی این پژوهش، یافته‌های طاهری‌نیا و بخشی را در این خصوص، مورد تأیید قرار می‌دهد. نگاشت علمی نویسندگان، این روابط را به‌خوبی دیدارسازی کرده است و حلقه‌های هم‌تألفی گسسته هستند؛ به بیانی دیگر، درکل در ایران در حوزه‌ی علوم انسانی، گرایش به تک‌نویسندگی، زیاد دیده می‌شود. (حریری و نیکزاد، ص ۸۲۶) در حوزه‌ی زبان و ادبیات عربی براساس مجله‌ی مورد پژوهش، همکاری بین‌المللی دیده نمی‌شود. در پایان، پیشنهاد می‌شود برای اینکه ضریب تأثیر مجله در سطح قابل قبولی رشد یابد، استناد به مقاله‌های این مجله، مورد توجه قرار گیرد. همچنین نویسندگان به تألیف گروهی اهتمام ورزند و نیز همکاری‌های گروهی در سطح کشورهای عربی در تولید مقاله‌ها صورت گیرد و استاندارد استناد و ارجاع در مقالات رعایت شود.

منابع

۱. حریری، نجلا و مهسا نیکزاد، ۱۳۹۰ هـ ش: شبکه‌های هم‌تألفی در مقالات علمی مشترک ایرانی رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، روانشناسی، مدیریت و اقتصاد در پایگاه ISI بین سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۹. فصلنامه‌ی علوم و فناوری اطلاعات، شماره‌ی ۲۶ (۴).
۲. حیدری، غلامرضا، ۱۳۸۹ هـ ش: معرفت‌شناختی علم‌سنجی. شیراز: پایگاه استنادی علوم جهان اسلام.
۳. سلطانی، شیفته، ۱۳۷۷ هـ ش: آشنایی با مجله‌های کتابداری ایران. فصلنامه‌ی کتاب، سال ۹ شماره‌ی ۱۱.
۴. عسکری، صادق، ۱۳۹۱ هـ ش: «نقد و بررسی منابع استنادی در مقالات علمی و پژوهشی زبان و ادبیات عربی»، مجله‌ی ادب عربی، دوره‌ی ۴، شماره‌ی ۱، بهار.

۵. عصاره، فریده و همکاران، ۱۳۸۸ هـ. ش: از کتاب‌سنجی تا وب‌سنجی: تحلیلی بر مبانی، دیدگاه‌ها، قواعد و شاخص‌ها، تهران: چاپار.
۶. عصاره، فریده و فرامرز سهیلی، ۱۳۸۷ هـ. ش: میزان تولید اطلاعات علمی پژوهشگران بخش آب سازمان آب و برق خوزستان در طی سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۵ با استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی. فصلنامه‌ی کتاب (۷۶)، زمستان.
۷. طاهری‌نیا، علی‌باقر و مریم بخشی، ۱۳۸۸ هـ. ش: «سنجش تولیدات علمی گروه زبان و ادبیات عربی ایران (مقالات علمی - پژوهشی از سال ۱۳۸۳-۱۳۸۶)»، مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره‌ی ۱۳، زمستان.
۸. کومار، کریشان، ۱۳۸۱ هـ. ش: روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه‌ی فاطمه رهادوست، تهران، کتابخانه‌ی ملی ایران.
۹. کیانمهر، احترام، ۱۳۸۶ هـ. ش: تحلیل استنادی مقاله‌های منتشرشده در مجله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی (۱۳۷۵-۱۳۸۲). فصلنامه‌ی کتاب، سال ۱۸، شماره‌ی ۲.
۱۰. متقی دادگر، امیر و همکاران، ۱۳۸۸ هـ. ش: تحلیل استنادی مقاله‌ها ۳۰ شماره از فصلنامه‌ی پژوهش‌های فلسفی کلامی. پژوهش‌های فلسفی کلامی، شماره‌ی ۴۱.
۱۱. محمدی استانی، مرتضی و داود اصغرپور مهربانی (۱۳۹۰). تحلیل استنادی مقاله‌ها فصلنامه‌ی روش‌شناسی علوم انسانی. فصلنامه‌ی روش‌شناسی علوم انسانی سال ۱۷، شماره‌ی ۶۷.
۱۲. محمدی، مهدی و امیر متقی دادگر، ۱۳۸۶ هـ. ش: تحلیل استنادی مقاله‌های منتشرشده در ۳۰ شماره‌ی فصلنامه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دوره‌ی دهم، شماره‌ی ۲.
۱۳. میرزایی، فرامرز، خلیل پروینی، و علی سلیمی، ۱۳۸۷ هـ. ش: تحلیلی گزارش‌گونه از مقاله‌های چاپ‌شده‌ی مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (شماره‌ی یک تا ده). مجله‌ی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره‌ی ۱۰، پاییز و زمستان.
۱۴. همایی، بهروز، راضیه سلیمانی، و ابراهیم افشار، ۱۳۹۰ هـ. ش: تحلیل استنادی مقالات فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی معرفت فلسفی (شماره‌های ۱-۳۰). پژوهش سال ۳ بهار و تابستان شماره‌ی ۱.

دراسة تحليلية في الإستناد و علاقات الكتّاب في مقالات مجلة الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية (الأعداد العشرون من المجلة نموذجاً)

حميد احمدى^١، على سليمى^٢، لادن فتحى^٣

١- طالب دكتوراه في علم المعلومات و معرفة العلم بجامعة شهيد جمران

٢- استاذ مشارك في قسم اللغة العربية و آدابها بجامعة رازى كرمانشاه

٣- طالبة الماجستير في علم المعلومات و معرفة العلم بجامعة بيام نور

hamid_ahmadi@razi.ac.ir

ملخص

تهدف هذه المقالة بطريقة علمية (مسح العلم) إلى دراسة كمية لمقالات مجلة الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية بغية التعرف على علاقات بين الكتّاب في مقالات المجلة. نتائج هذه الدراسة تدلّ على قلة عاملية التأثير لهذه المجلة بسبب عدم الإستناد الى مقالاتها. كذلك تدلّ هذه النتائج على أنّ ١٣٪ من الكتّاب ينتجون أكثر من ٤٠٪ مقالة من المقالات و هي تؤيد إلى حد ما «قاعدة لوتكا» و كذلك في مقالات هذه المجلة تحققت ٣٦٨١ استناداً و هو يشير إلى معدّل ١٨٤ استناداً لكل عدد من المجلة و معدّل ٤/٢٢ استناداً لكل مقالة فيها و المصادر الأكثر استناداً في هذه المجلة هي: القرآن الكريم، لسان العرب، وفيات الأعيان و أنباء أبناء الزمان، مجمع البيان في تفسير القرآن، الجامع في تاريخ الأدب العربى و الفهرست. إشتراك في إنتاج مقالات هذه المجلة ١٨٣ كاتباً و كتّاب ٧٦٪ منها غير المشتركين و ذلك هو السبب في قلة العلاقات بين الكتّاب في المقالات. على أيّ حال و نظراً لمقالات هذه المجلة و هي دائرة صغيرة في ساحة الأدب العربى فإنّ المصادر و الكتّاب ذات العلاقات المشتركة لا يلاحظ فيها و العلاقات بين الكتّاب ذات مستو منخفض.

الكلمات الرئيسية: دراسة إستنادية، العلاقات بين الكتّاب، مجلة الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية،

مسح العلم

Citation Analysis and the Relation of Co-authorship in the Journal of Iranian Association of Arabic Language and Literature

(Case Journals No. 1-20)

H. Ahmadi^{1*}, A. Salami², L. Fathi³

1- Ph.D. Student of Knowledge and Information Sciences at Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran
2- Assistant Professor, Dept. of Arabic Language & Literature, Razi University, Kermanshah, Iran
3- M.A. Student of Knowledge and Information Sciences, Payamenoor Mashhad University, Iran

hamid_ahmadi@razi.ac.ir

Abstract:

The purpose of this study is to quantitatively investigate situation in the "Journal of Iranian Association of Arab Language and Literature" with regard to citation behaviors and co-authorship relations using scientometrics method. The findings of the current research indicated that the journals' impact factor is very low due to lack of citation. The results also showed that 13% of the authors have produced more than 40% of the articles and the "Lotka's Law" is partly confirm this. A total of 3681 citations of the journal articles have been cited, which equals to 184 citations for each number, on average. So, it is estimated that each article should contain a mean of 22.04 citations. Some of the well-known references mostly used in these articles include: The Holy Qura'an, the "Lesan al Arab", "Vafayat ol A'yan", *Majma'al-Bayan fi Tafsir al-Quran*, The Inclusive History of the Arabic Literature, and The Book of the Index (Al-Fehrest). A total of 183 authors involved in the production of papers among which 76% of the articles have been written in individual; that is why the authors' cooperation factor is very low. Generally, according to the articles of this journal, which is a small sample of Arabic Literature, there is no potential reference or writer in this area. Therefore, the rate of scientific cooperations and relations among the authors in this field is very low.

Keywords: Citation analysis, Journal of the Iranian Association of Arabic Language and Literature, Co-authorship